

MONIKA MOSKA*

ZARZUTY PRZYSŁUGUJĄCE PORĘCZYCIELOWI WEKSLOWEMU

I. UWAGI WSTĘPNE

Problematyka zarzutów, jakie poręczyciel wekslowy może podnosić w procesie wekslowym, nie została przez Prawo wekslowe¹ wprost uregulowana. Wskazane zagadnienie jest przedmiotem wielu sporów doktrynalnych i — jak się zdaje — nie udało się w tej kwestii wypracować do tej pory jednolitej koncepcji. Za wyborem zarysowanego tematu przemawiają także jego duża doniosłość praktyczna oraz wielość i złożoność stanów faktycznych, w których pojawia się problem dopuszczalności obrony poręczyciela wekslowego za pomocą konkretnych zarzutów wekslowych. We współczesnym obrocie weksle pełnią bowiem przede wszystkim funkcję gwarancyjną², a ta realizowana jest nie tylko za pomocą weksli niepełnych w chwili wystawienia, lecz także przez instytucję awalu, stanowiącego rodzaj zabezpieczenia osobistego. Jednocześnie nikła świadomość społeczna dotycząca skutków prawnych poręczenia wekslowego (jak i całego prawa wekslowego w ogólności)³ powoduje niekiedy pochopne składanie podpisów na dokumencie, co generuje wiele sporów sądowych. Stanowi to asumpt do pochylenia się nad powstającymi

* Autorka jest doktorantką w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. — Prawo wekslowe (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 160); dalej: pr. weksl.

² Por. J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 35–36.

³ Przykładowo SN w wyroku z dnia 2 marca 2012 r., II CSK 351/11, LEX nr 1163193, zauważył, że „znajomość reguł obrotu wekslowego wcale nie jest powszechna, stosunkowo często wiedzy na ten temat nie mają [nawet — M.M.] przedsiębiorcy z długim doświadczeniem”. W tym samym kierunku wypowiada się A. Szpunar: *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 2001, s. 18: „Niestety, w naszym społeczeństwie daje się zauważyć nieraz brak elementarnych wiadomości na temat weksli. Dość częstym zjawiskiem jest lekkomyślne podpisywanie weksli, przy czym podpisujący nie zdaje sobie sprawy z surowości odpowiedzialności wekslowej. Pojawiają się też błędy przy wypełnianiu weksli i posługiwaniu się nimi”.

wątpliwościami związanymi z dopuszczalnymi środkami obrony poręczyciela. Wydaje się nadto, że dotychczasowa linia orzecznicza Sądu Najwyższego nie jest w tej materii w pełni przekonująca. Spore wątpliwości może budzić zwłaszcza kwestia stosowania do zobowiązań wekslowych przepisów kodeksu cywilnego⁴ o wadach oświadczeń woli oraz aktualna ostatnio problematyka styku prawa wekslowego z europejskim prawem konsumenckim. Na tym tle celowe wydaje się podjęcie próby stworzenia systematyki zarzutów przysługujących poręczycielowi wekslowemu, tym bardziej że w polskiej literaturze brak jest chyba szerszego opracowania podejmującego tak sformułowane zagadnienie.

Podstawową metodę badawczą, wykorzystywaną w niniejszym opracowaniu, stanowi metoda dogmatycznoprawna. Interpretacja tekstu prawnego następuje przede wszystkim przy odwołaniu się do derywacyjnej koncepcji wykładni. Istotną rolę odgrywa także analiza orzeczeń sądów, w tym zwłaszcza Sądu Najwyższego. W niewielkim zakresie prowadzone rozważania wzbogacone zostały o metodę prawnoporównawczą. Pełni ona jednak wyłącznie funkcję poznawczą, wyłączając tym samym komparatystyczny charakter niniejszego artykułu.

II. POJĘCIE I PODZIAŁ ZARZUTÓW WEKSLOWYCH

W Prawie wekslowym brak jest definicji legalnej pojęcia zarzutów wekslowych. Najogólniej można stwierdzić, że są to wszelkie twierdzenia pozwanego dłużnika wekslowego zmierzające do jego obrony w procesie wekslowym⁵. W doktrynie dokonuje się różnych podziałów zarzutów, bazując na rozmaitych kryteriach klasyfikacji⁶. Przykładowo znany jest podział na zarzuty wynikające z samego weksla, z umowy o wydanie weksla oraz ze stosunków pozawekslowych⁷. Za najbardziej tradycyjny należy jednak uznać dychotomiczny podział przyjęty w piśmiennictwie i judykaturze pod wpływem S. Wróblewskiego na zarzuty obiektywne (bezwzględne, *in rem*) oraz zarzuty subiektywne (osobiste, *in personam*)⁸. Oba pojęcia nie przynależą do języka prawnego, lecz do języka prawniczego. Wskazane rozróżnienie, dokonane z uwagi na kryterium skuteczności podniesienia zarzutów⁹, zostało wyinterpretowane z art. 17 pr. weksl., który stanowi, że osoby, przeciw którym

⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.); dalej: k.c.

⁵ Zob. M. Czarnecki, L. Bagińska: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 257–258. Od zarzutów w znaczeniu materialnym należy odróżnić zarzuty w znaczeniu procesowym, będące środkiem zaskarżenia od wydanego przez sąd nakazu zapłaty. Więcej na temat procesowego pojęcia zarzutów por. I. Heropolitańska: *Zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty weksla*, Warszawa 2000, s. 11–12.

⁶ Na wiele różnych klasyfikacji wskazuje M. Świdarska: *Charakter prawny zobowiązania wekslowego w związku ze skutecznością zarzutów opartych na wadach oświadczenia woli*, Przegląd Prawa Handlowego (dalej: PPH) 2010, nr 5, s. 45–46.

⁷ Por. A. Glasner, A. Thaler: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 67.

⁸ Zob. S. Wróblewski: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 111–112.

⁹ Por. A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 130.

dochodzi się praw z weksla, nie mogą wobec posiadacza zasłaniać się zarzutami, opartymi na swych stosunkach osobistych z wystawcą lub z posiadaczami poprzednimi, chyba że posiadacz, nabywając weksel, działał świadomie na szkodę dłużnika. Przepis ten został ujęty w sposób negatywny, tzn. wskazuje na pewne grupy zarzutów, których dłużnik nie może podnieść w procesie wekslowym¹⁰. Ich cechą charakterystyczną jest to, że opierają się one na stosunkach osobistych zachodzących między konkretnymi dłużnikami i konkretnymi wierzycielami wekslowymi, przez co właśnie zobowiązany może się na nie powołać jedynie wobec określonego posiadacza, a nie wobec innych podmiotów stosunków wekslowych¹¹. *A contrario* należy dojść do wniosku, że istnieją też inne zarzuty (obiektywne), które nie opierają się na takich stosunkach osobistych i które można przeciwstawiać w sposób nieograniczony każdemu wierzycielowi wekslowemu. Dość lakoniczne brzmienie art. 17 pr. weksl. sprawia liczne problemy interpretacyjne. W konkretnym przypadku rozróżnienie, z którym typem zarzutów mamy do czynienia, może budzić wiele wątpliwości. Zarysowany podział nie zawsze jest zatem jednoznaczny i prosty do uchwycenia, o czym szerzej będzie jeszcze mowa w dalszej części artykułu.

Podkreślenia wymaga, że wyżej wskazana klasyfikacja w pełni ujawnia swą doniosłość dopiero w sytuacji indosowania weksla. Wówczas podnoszenie zarzutów opartych na stosunkach osobistych jest dopuszczalne jedynie, jeżeli indosariusz, nabywając weksel, działał świadomie na szkodę dłużnika. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 października 1998 r. stwierdził, że „nabywca weksla działa świadomie na szkodę dłużnika, gdy w chwili nabycia weksla wie o istnieniu po stronie dłużnika podstawy do zarzutu wobec poprzedniego posiadacza weksla i nabywając weksel chce pozbawić dłużnika, ze szkodą dla niego, możliwości podniesienia tego zarzutu. W razie wykazania przez dłużnika, iż nabywca weksla w chwili jego nabycia znał fakty prowadzące do poszkodowania dłużnika, doświadczenie życiowe przemawia za przyjęciem, wymaganego przez art. 17 *in fine* pr. weksl., umyślnego działania nabywcy na szkodę dłużnika”¹². Wydaje się ponadto, że świadomość działania na szkodę dłużnika powinna przyjąć postać winy umyślnej¹³. Takie ograniczenie zarzutów odgrywa istotne znaczenie dla realizacji obieguwej funkcji weksla, ponieważ zapewnia ono bezpieczeństwo osobie trzeciej, która nabywając weksel zgodnie z zasadami przewidzianymi w Prawie wekslowym, powinna móc polegać na jego tekście¹⁴. Natomiast w przypadku, gdy prawa z weksla przeniesione zostaną

¹⁰ *Ibidem*. W doktrynie podkreśla się, że jest to sformułowanie niepełne, ponieważ nie wskazuje wszystkich wyłączonych zarzutów.

¹¹ Zob. J. Mojak: *Prawo papierów wartościowych. Zarys wykładu*, Warszawa 2013, s. 34; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 130.

¹² Wyrok SN z dnia 21 października 1998 r., II CKN 10/98, OSN 1999, nr 5, poz. 98.

¹³ Tak J. Mojak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 35; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 136. Podobnie J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 255, zdaniem których świadomość działania na szkodę dłużnika powinna przyjąć wręcz postać *dolus directus coloratus*, czyli zamiaru kierunkowego, polegającego na woli wyrządzenia szkody.

¹⁴ Por. M.H. Koziański, J. Dybiński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 18, *Prawo papierów wartościowych*, pod red. A. Szumańskiego, Warszawa 2016, s. 279.

w drodze zwykłego przelewu, zastosowanie znajdzie art. 513 § 1 k.c. chroniący dłużnika i nie dojdzie wówczas do ograniczenia dopuszczalności zarzutów osobistych. W tym kontekście zwrócić należy uwagę na wykształconą linię orzeczniczą, zgodnie z którą również w wypadku indosowania praw z weksła połączonego z jednoczesnym dokonaniem przelewu zabezpieczonej tym weksłem wierzytelności nie dochodzi do wyłączenia zarzutów ze stosunku podstawowego¹⁵. W sytuacji takiej odpada bowiem wskazana już potrzeba ochrony bezpieczeństwa obrotu wekslowego, stanowiąca *ratio legis* analizowanego art. 17 pr. weksl.¹⁶

III. ŚRODKI OBRONY PORĘCZYCIELA WEKSLOWEGO

Awalista, jak każdy inny dłużnik wekslowy, może bronić się zarówno zarzutami obiektywnymi, jak i zarzutami osobistymi przysługującymi mu bezpośrednio wobec posiadacza weksła, a w ograniczonym przez art. 17 pr. weksl. zakresie — także zarzutami opartymi na stosunkach osobistych z wystawcą oraz poprzednimi posiadaczami¹⁷. Nie może natomiast podnosić zarzutów, które przysługują awalatorowi, choć nie jest to kwestia zupełnie bezsporna w piśmiennictwie¹⁸. Odmienne zapatrywanie nie uwzględnia jednak moim zdaniem samodzielnego charakteru zobowiązania poręczyciela wekslowego i stoi w sprzeczności z celem przepisu art. 32 pr. weksl. — skoro awalista nie może powoływać się na materialną nieważność zobowiązania osoby, za którą poręczył, to *a maiori ad minus* nie powinny przysługiwać mu zarzuty subiektywne awalatora¹⁹. Jak trafnie wskazuje P. Machnikowski, warunkiem istnienia zobowiązania awalisty jest tylko to, „by na wekslu był jakiś podpis przedstawiający się jak podpis osoby, za którą udzielone zostaje poręczenie, wyrażający zamiar zaciągnięcia przez tę osobę zobowiązania”²⁰. Skoro odpowie-

¹⁵ Zob. wyrok SA w Gdańsku z dnia 12 listopada 2014 r., V ACa 405/14, LEX nr 1548407; wyrok SN z dnia 29 maja 2014 r., V CSK 400/13, LEX nr 1483965; wyrok SN z dnia 21 marca 2014 r., IV CSK 454/13, LEX nr 1460753.

¹⁶ Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2012 r., III CZP 6/12, LEX nr 1135500: „W sytuacji, w której nabywca weksła wstąpił w stosunek podstawowy i stał się jego stroną, nie można przyjmować, że nie była mu znana treść tego stosunku, sposób zabezpieczenia wynikającej z niego wierzytelności i fakt jej częściowego zaspokojenia. W takim wypadku odpada potrzeba ochrony nabywcy weksła przed zarzutem niewidoczności na wekslu częściowej zapłaty sumy wekslowej przez wyłączenie dopuszczalności zarzutów, których dotyczy art. 17”.

¹⁷ Por. np. A. Glasner, A. Thaler: *Prawo..., op. cit.*, s. 98.

¹⁸ Za niedopuszczalnością podnoszenia tego rodzaju zarzutów zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 10 sierpnia 2004 r., I ACa 1564/03, OSA 2005, z. 10, poz. 39; M. Czarnecki, L. Bagińska: *Prawo..., op. cit.*, s. 359; J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo..., op. cit.*, s. 310–311; T. Komosa, W. Opalski: *Prawo wekslowe. Prawo czekowe. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 80; P. Machnikowski: *Prawo wekslowe*, Warszawa 2009, s. 88; S. Wróblewski: *Prawo..., op. cit.*, s. 174; M.H. Koziański, J. Dybiński (w.): *System..., op. cit.*, s. 247. Odmienne stanowisko por. I. Heropolitańska: *Prawo wekslowe i czekowe. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2011, s. 191; A.D. Szczygielski: *Poręka wekslowa*, Warszawa 1935, s. 24; I. Rosenblüth: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 397.

¹⁹ Tak np. P. Machnikowski: *Prawo..., op. cit.*, s. 89.

²⁰ *Ibidem*, s. 88.

działność poręczyciela nie zależy od istnienia zobowiązania poręczonego, ale jedynie od zewnętrznego objawu jego istnienia, jakim jest podpis na wekslu, to tym bardziej nie wpływa na nią treść stosunku podstawowego łączącego awalata z wierzycielem.

Nie wydaje się też, aby dopuszczalność podnoszenia przez awalistę zarzutów osobistych awalata można było wyinterpretować z art. 32 ust. 1 pr. weksl., zgodnie z którym poręczyciel wekslowy odpowiada tak samo jak ten, za kogo poręczył. Taka sama odpowiedzialność oznacza odpowiedzialność opartą na tych samych przesłankach²¹, tego samego typu²² i tej samej treści²³ co odpowiedzialność poręczonego. Ze zdania, że dłużnicy odpowiadają „tak samo”, nie wynika jeszcze konstatacja, aby jeden z nich miał kompetencję do podnoszenia zarzutów subiektywnych przysługujących drugiemu podmiotowi. Jako że ustawodawca nie ustanowił norm prawnych, które miałyby dla poręczyciela wekslowego charakter *legis specialis* w stosunku do ogólnego art. 17 pr. weksl., to właśnie w tym przepisie należy szukać podstaw do konstruowania katalogu dopuszczalnych zarzutów awalisty, a przepis ten stanowi jedynie o zarzutach opartych na **swych** stosunkach osobistych z wystawcą lub posiadaczami weksla.

Niezasadne byłoby także stosowanie do poręczenia wekslowego art. 883 § 1 k.c., ponieważ Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie wielokrotnie wskazywał na samodzielność instytucji awalu, podkreślając, że jest ona całkowicie odrębna od poręczenia uregulowanego w kodeksie cywilnym, a różnice między obiema instytucjami mają charakter zasadniczy, zatem przepisy kodeksu cywilnego o poręczeniu nie mogą być stosowane do poręczenia wekslowego nawet w drodze analogii²⁴. Mając na uwadze powyższe, należy jednoznacznie wykluczyć możliwość podnoszenia przez awalistę zarzutów osobistych awalata.

Wyczerpujące wyliczenie wszystkich zarzutów, na które może powołać się poręczyciel wekslowy, wydaje się niemożliwe z uwagi na różnorodność potencjalnych stanów faktycznych. Ograniczę się zatem jedynie do opisania najczęściej

²¹ Uzależnienie odpowiedzialności poręczyciela wekslowego od tych samych przesłanek, które warunkują odpowiedzialność awalata, może w szczególności powodować konieczność dokonania przez wierzyciela odpowiednich aktów diligenencji wekslowej; por. J. Mojak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 42.

²² Odpowiedzialność tego samego typu oznacza, że jeżeli poręczyciel zabezpieczył zobowiązanie wystawcy weksla własnego lub akceptanta, to jest głównym dłużnikiem wekslowym. Jeśli natomiast poręczył za wystawcę weksla trasowanego lub indosanta, jest dłużnikiem zwrotnie zobowiązanym; zob. I. Heropolitańska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 188.

²³ Taka sama treść zobowiązania oznacza, że awalista odpowiada w takim samym rozmiarze co poręczony, chyba że wyraźnie zaznaczy, że zobowiązuje się udzielić zabezpieczenia na niższą kwotę; por. J. Mojak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 43.

²⁴ Zob. wyrok SN z dnia 24 października 2003 r., III CK 35/02, LEX nr 148666. Por. także wyrok SN z dnia 11 maja 1994 r., II CR 536/63, Legalis nr 12092; wyrok SN z dnia 17 grudnia 1962 r., II CR 1111/61, Monitor Prawniczy (dalej: Mon. Praw.) 1993, nr 3, poz. 23; wyrok SN z dnia 23 października 2015 r., V CSK 713/14, LEX nr 1959498. Odmienny pogląd, w myśl którego awal jest jedynie szczególną formą poręczenia cywilnego, któremu prawo wekslowe nadaje pewne specyficzne cechy, reprezentowany był jeszcze w dwudziestolecu międzywojennym, ale dziś, zdaje się, że nie jest już przez nikogo reprezentowany; por. A. Glasner, A. Thaler: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 92.

przytaczanych przykładów. Wśród zarzutów *in rem* należy wskazać, po pierwsze, że awalista może podnosić, iż nie posiadał zdolności prawnej lub zdolności do czynności prawnych w momencie zaciągania zobowiązania. Zarzut ten może być skutecznie przeciwstawiony każdemu posiadaczowi weksla, bez względu na to, czy wiedział on o wskazanym braku²⁵. Podobnie powołać się można na wadliwą reprezentację osoby prawnej czy działanie pełnomocnika bez umocowania.

Po drugie, poręczyciel może podnosić zarzuty braków formalnych weksla. Do takich należą w szczególności zarzut braku zachowania wymaganej formy weksla oraz zarzut braku lub spóźnienia protestu wekslowego, jeśli był on wymagany. Ponadto wśród zarzutów obiektywnych przysługujących awaliście warto wymienić zarzut zmiany tekstu weksla bez zgody poręczyciela, zarzut złożenia sumy wekslowej do depozytu sądowego z powodu nieprzedstawienia weksla do zapłaty w terminie płatności czy zarzut częściowej zapłaty sumy wekslowej, o ile odnotowano ją na wekslu²⁶.

Jednym z najczęściej podnoszonych przez awalistów (i nie tylko) zarzutów wekslowych jest także zarzut przedawnienia²⁷. Jego charakter pozostaje sporny w doktrynie. Z jednej strony należałoby go uznać za zarzut *in rem*, ponieważ dotyczy on samego weksla, a nie opiera się na pozawekslowym stosunku osobistym²⁸. Z drugiej, nie można pomijać faktu, że długość okresów przedawnienia jest zróżnicowana dla poszczególnych dłużników wekslowych, a przerwanie biegu przedawnienia w stosunku do jednego z nich nie wywołuje skutków dla pozostałych, co przemawiałoby za uznaniem, iż jest to raczej zarzut *in personam*²⁹. W mojej opinii bardziej zasadne jest pierwsze stanowisko, choć ostateczne rozstrzygnięcie tej kwestii nie wydaje się mieć większego znaczenia praktycznego, ponieważ niezależnie od kwalifikacji, w konkretnych przypadkach kwestia dopuszczalności podniesienia takiego zarzutu nie nastęrcza zwykle wątpliwości.

Poręczyciel wekslowy nie może się natomiast powoływać na to, że zobowiązanie osoby, za którą poręczył, nie powstało z przyczyn niewynikających wprost z treści weksla (np. z powodu braku zdolności do czynności wekslowych awalata lub — na tle stanu prawnego obowiązującego do 19 stycznia 2005 r. — z powodu

²⁵ Zob. wyrok SN z dnia 17 marca 1931 r., III 1 R w 1812/30, OSP 1931, poz. 506.

²⁶ Por. zwłaszcza M. Czarniecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 258–262. Wśród tej kategorii excepcji wskazuje się też niekiedy na zarzut sfalszowania podpisu awalisty. Jakkolwiek zarzut ten ma w istocie charakter obiektywny, to pozostaje jednak poza ramami niniejszego opracowania, ponieważ podnosi go nie awalista, lecz osoba, której podpis sfalszowano (zatem osoba, która poręczycielem wekslowym nie jest; można ją określić jedynie mianem „rzekomego awalisty”).

²⁷ Zob. M.H. Koziński, J. Dybiński (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 278.

²⁸ Za obiektywnym charakterem tego zarzutu opowiadają się J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 248; S. Wróblewski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 111; I. Heropolitańska: *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2015, s. 178; M. Czarniecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 263.

²⁹ Stanowisko o subiektywnym charakterze zarzutu przedawnienia zajmują T. Komosa, W. Opalski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 54; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 131; R. Zimmermann: *Poręczenie wekslowe*, Sopot 1998, s. 40. W tym samym kierunku, choć mniej jednoznacznie, wypowiadają się M.H. Koziński, J. Dybiński (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 278.

braku zgody małżonka)³⁰. Wynika to z powołanego już wyżej przepisu art. 32 pr. weksl., zgodnie z którym zobowiązanie poręczyciela jest ważne, chociażby nawet zobowiązanie, za które poręcza, było nieważne z jakiegokolwiek przyczyny, z wyjątkiem wady formalnej. Byt prawny awalu nie zależy bowiem od istnienia zobowiązania awalata, lecz jedynie od zewnętrznego objawu jego istnienia, jakim jest podpis na wekslu³¹. Poręczyciel wekslowy odpowiada zatem, choćby podpis głównego dłużnika został sfalszowany³² albo poręczony nie posiadał zdolności do czynności prawnych w chwili zaciągania swojego zobowiązania³³ czy też działał pod wpływem wad oświadczeń woli³⁴. Ponadto poręczyć wekslowo można skutecznie nawet za osobę nieistniejącą, nieżyjącą lub znajdującą się w upadłości³⁵. Awalista nie odpowiada natomiast, jeśli awalat w ogóle nie złożył podpisu na wekslu, podpisał się jedynie imieniem albo jego podpis został złożony w sposób mechaniczny, ponieważ są to wady formalne weksla³⁶.

Lista zarzutów subiektywnych jest zdecydowanie dłuższa. Wynikają one co do zasady z przepisów prawa cywilnego, chociaż mogą być bardzo różnorodne. W szczególności zaliczyć można do nich zarzuty wynikające z wygaśnięcia wierzytelności wekslowej, takie jak: zarzut potrącenia, zwolnienia poręczyciela z długu³⁷, zrzeczenia się przez wierzyciela roszczenia czy zarzut zawarcia ugody³⁸.

Inną grupę stanowią zarzuty związane z brakiem ważnej umowy o wydanie weksla. Przykładowo można wśród nich wskazać sytuacje kradzieży weksla, zgubienia go czy zbycia wbrew umowie przez osobę, której dokument ten został oddany jedynie na przechowanie³⁹.

Zarzuty subiektywne mogą wynikać również z pozawekslowego porozumienia zawartego między awalistą i wierzycielem (określanego w literaturze obcej jako *pactum de cambiando*⁴⁰), dotyczącego celu udzielanego poręczenia wekslowego⁴¹. Treść

³⁰ Por. wyrok SN z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 485/06, LEX nr 445211; R. Zimmermann: *Poręczenie...*, *op. cit.*, s. 37; J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 310; I. Heropolitańska: *Zarzuty...*, *op. cit.*, s. 37.

³¹ Tak wyrok SA w Łodzi z dnia 10 grudnia 2015 r., I ACa 845/15, LEX nr 1971138.

³² Por. wyrok SN z dnia 21 września 2006 r., I CSK 116/06, OSN 2007, nr 5, poz. 76; A.D. Szczygielski: *Poreka...*, *op. cit.*, s. 21.

³³ Por. wyrok SN z dnia 10 marca 1998 r., I CKN 575/97, Legalis nr 117687.

³⁴ Tak np. P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 88.

³⁵ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 6 stycznia 2000 r., I ACa 908/99, Prawo Gospodarcze 2000, nr 11, s. 57; wyrok SN z dnia 5 maja 2005 r., III CK 520/04, OSNC 2006, nr 4, poz. 67, I. Rosenblüth: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 397; I. Heropolitańska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 191; M.H. Koziański, J. Dybiński (w): *System...*, *op. cit.*, s. 293.

³⁶ Zob. I. Heropolitańska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 190; R. Zimmermann: *Poręczenie...*, *op. cit.*, s. 32.

³⁷ Jedynie w sytuacji zwolnienia z długu akceptanta (lub wystawcy weksla własnego) gaśnie definitywnie wierzytelność wekslowa; zob. A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 134.

³⁸ Por. np. I. Heropolitańska: *Weksel...*, *op. cit.*, s. 179.

³⁹ Zob. A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 134.

⁴⁰ Por. np. M. Kaliński: *Glosa do wyroku SN z dnia 21 października 1998 r., II CKN 10/98*, PPH 2000, nr 3, s. 50–52.

⁴¹ Wskazane rozwiązanie dopuszczają nauka i judykatura; por. wyrok SN z dnia 12 maja 2011 r., III CSK 254/10, OSNC 2012, nr 2, poz. 20; P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 89. Podobne stanowisko zajmują doktryna i orzecznictwo niemieckie; zob. J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 311 i podana tam literatura niemiecka.

takiego porozumienia może w szczególności przewidywać dopuszczalność korzystania przez poręczyciela wekslowego z zarzutów opartych na więzi między wierzycielem i awalatem⁴². Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 maja 2011 r. trafnie w mojej ocenie stwierdził, że taki pozaweksłowy stosunek obligacyjny może zostać nawiązany nie tylko w sposób wyraźny, lecz także *per facta concludentia*⁴³. Wskazany wyrok został wydany na tle stanu faktycznego, w którym w odrębnej umowie zastrzeżono, że weksel zupełny w chwili wystawienia może zostać zrealizowany jedynie w razie ziszczenia się określonego warunku. Awalista sam nie podpisał owego porozumienia pozawekslowego, ale był obecny podczas jego podpisywania przez remitenta i wystawcę. Sąd słusznie zatem stwierdził, że wspomniane okoliczności faktyczne nie wyłączają tego, aby między poręczycielem i remitentem doszło do dorozumianego ukształtowania się pozaweksłowego stosunku obligacyjnego (art. 60 i 65 k.c.), który przewidywałby odpowiedzialność awalisty tylko wówczas, gdy remitentowi przysługiwałyby w ogóle roszczenia wobec wystawcy ze stosunku podstawowego.

Wśród zarzutów subiektywnych na uwagę zasługuje także budzący wiele kontrowersji zarzut tzw. podpisu z grzeczności. Może się zdarzyć, że dana osoba podpisze weksel z grzeczności w charakterze poręczyciela, z zastrzeżeniem, że zapłata weksla stanowi obowiązek osoby, której użyczono podpisu z grzeczności. Funkcja opisywanego podpisu sprowadza się najczęściej do udzielenia swoistej gwarancji wypłacalności innego dłużnika wekslowego (np. ma umożliwić temu dłużnikowi uzyskanie kredytu). Wskazany zarzut skuteczny będzie jedynie w stosunku do podmiotu, z którym grzecznościowo podpisany zawarł — chociażby dorozumiane — porozumienie w tym względzie (gdy zwolnienie podpisanego przez danego wierzyciela z odpowiedzialności było niewątpliwe)⁴⁴. Podniesienie takiego zarzutu wobec innych podmiotów jest niedopuszczalne, nawet jeśli wiedziały one o grzecznościowym charakterze podpisu⁴⁵.

Najobszerniejszą grupę zarzutów subiektywnych stanowią zarzuty wynikające ze stosunku podstawowego, w tym zwłaszcza z jego wadliwości. Ilustracją mogą być sytuacje, gdy czynność prawna, na której podstawie wystawiono lub awalizowano weksel, okaże się nieważna (np. z uwagi na niezachowanie formy zastrzeżonej *ad solemnitatem* czy sprzeczność z ustawą lub zasadami współżycia społecznego)⁴⁶, albo gdy będzie chodziło o wierzytelność niezaskarżalną (np. pochodzącą

⁴² Bez dodatkowego porozumienia podnoszenie przez awalistę tego rodzaju zarzutów nie jest dopuszczalne, o czym była już mowa wyżej. W praktyce zawieranie tego rodzaju dodatkowych umów największą rolę odgrywa przy wekslach gwarancyjnych lub kaucyjnych; zob. A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 133.

⁴³ Por. wyrok SN z dnia 12 maja 2011 r., III CSK 254/10, OSNC 2012, nr 2, poz. 20.

⁴⁴ Szerzej na temat podpisu z grzeczności zob. np. J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 251–252; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 134–135; M. Czarnecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 268–270.

⁴⁵ Zob. wyrok SN z dnia 19 stycznia 1934 r., C III 46/33, Zb. Orz. SN 1934, nr 6, poz. 459; J. Mojak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 35.

⁴⁶ Por. np. wyrok SN z dnia 2 marca 2012 r., II CSK 351/11, LEX nr 1163193. Wskazane orzeczenie dotyczyło stanu faktycznego, w którym awalistą była ucząca się, osiemnastoletnia osoba, bez stałych dochodów i majątku, a poręczenia wekslowego do kwoty 500 000 zł udzieliła za spłatę kredytu swojej matki, która po śmierci męża

z gry lub zakładu)⁴⁷. Inny przykład tego typu ekscypcji stanowi zarzut braku waluty, czyli braku spełnienia świadczenia wzajemnego. Z uwagi na różnorodność stosunków prawnych, które potencjalnie mogą stanowić podstawę zaciągnięcia zobowiązania wekslowego, oczywiście nie sposób omówić wszystkich przypadków, kiedy przepisy prawa cywilnego wpływają na odpowiedzialność poręczyciela wekslowego. Na tym tle na szczególną uwagę zasługuje jednak — przede wszystkim ze względu na dużą doniosłość praktyczną — zagadnienie skuteczności zarzutów opartych na wadach oświadczenia woli.

IV. ZARZUTY OPARTE NA WADACH OŚWIADCZENIA WOLI

Prawo wekslowe nie reguluje w ogóle wpływu wad oświadczeń woli na zobowiązanie wekslowe. Z uwagi na to, że stanowi ono integralną część prawa cywilnego, należy niewątpliwie odnieść się w tej kwestii do przepisów części ogólnej kodeksu cywilnego, pamiętając jednak o zachowaniu pewnych odrębności instytucji prawa wekslowego⁴⁸. Według B. Lewaszkiwicz-Petrykowskiej termin „wada oświadczenia woli” stanowi pewną zbiorczą kategorię oznaczającą wszelkie stany faktyczne uzasadniające pozbawienie oświadczenia woli skuteczności prawnej bądź przez samego ustawodawcę, bądź przez autora takiego oświadczenia woli, jednakże tylko pod warunkiem, że zaistnieją określone przesłanki ukształtowane przez normę prawną po dokładnym wyważeniu interesów stron⁴⁹. Różnice zachodzące między poszczególnymi wadami oświadczenia woli są jednak tak znaczne⁵⁰, że nie sposób analizować łącznie wpływu ich wszystkich na zobowiązania wekslowe, lecz konieczne jest odniesienie się po kolei do każdej z nich.

1. STAN WYŁĄCZAJĄCY ŚWIADOME LUB SWOBODNE POWIĘCIE DECYZJI I WYRAŻENIE WOLI

Analizę wskazanego zagadnienia wypada rozpocząć od rozważań nad udzieleniem poręczenia wekslowego w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powięcie decyzji i wyrażenie woli (art. 82 k.c.). W literaturze dość często spoty-

przejęła prowadzoną przez niego działalność gospodarczą w celu utrzymania małoletnich dzieci. Jednocześnie bank udzielający kredytu doskonale zdawał sobie sprawę z sytuacji awalisty, a mimo to nie poinformował go o skutkach ustanowienia tego rodzaju zabezpieczenia. Krytycznie w stosunku do przywołanego wyroku zob. J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 297.

⁴⁷ Por. A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 132–133.

⁴⁸ Zob. M.H. Koziński, J. Dybiński (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 157–158.

⁴⁹ Zob. B. Lewaszkiwicz-Petrykowska: *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973, s. 25.

⁵⁰ Por. Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2017, s. 280.

kany jest pogląd, według którego jest to jedyna z wad oświadczeń woli, której zaistnienie uznać można jako zarzut obiektywny⁵¹. Zaprezentowanym stanowiskom nie zawsze jednak towarzyszy w pełni pogłębiona refleksja dotycząca uzasadnienia wskazanej kwalifikacji. Podjęcie próby stworzenia takiego uzasadnienia wydaje się konieczne, ponieważ fakt, że złożone oświadczenie zostało dotknięte omawianą wadą, nie podlega w jakikolwiek sposób ujawnieniu w treści dokumentu weksla, zatem osoby trzecie nie mają co do zasady pojęcia o bezwzględnej nieważności inkorporowanego w wekslu zobowiązania.

Jak już była o tym mowa wyżej, *ratio legis* ograniczenia skuteczności zarzutów opartych na stosunkach osobistych stanowią takie wartości, jak: bezpieczeństwo obrotu wekslowego, ochrona zaufania do treści dokumentu oraz ochrona interesów nabywców działających w dobrej wierze. Zdecydowanie są to wartości, które powinny być aprobowane przez racjonalnego ustawodawcę, jakkolwiek nie sposób na marginesie nie zauważyć, że w porównaniu z okresem międzywojennym, w którym uchwalono omawianą ustawę, znacząco zmieniły się realia obrotu wekslowego. Dawniej weksle pełniły przede wszystkim funkcje płatniczą i obiegową. Powszechnie spotykane były weksle trasowane, które wielokrotnie indosowano⁵². Obecnie wskazana rola tych papierów wartościowych straciła na znaczeniu; można wręcz powiedzieć, że jest marginalna. Zdecydowanie częściej wykorzystywane są natomiast walory gwarancyjne weksla⁵³. W związku z tym w stosunkach wekslowych uczestniczy mniej podmiotów — które nierzadko znają się wzajemnie — zatem przykładanie tak wielkiej wagi do ochrony bezpieczeństwa obrotu już nie w każdym przypadku wydaje się konieczne. Jednakże nawet gdyby pominąć kwestię zmiany roli weksla w obrocie gospodarczym, niewątpliwie prawdziwe pozostanie stwierdzenie, że żadna wartość w prawie wekslowym nie ma charakteru absolutnego, a jej ochrona może ulegać ograniczeniu w razie kolizji z innymi wartościami. W kontekście problematyki dopuszczalnych zarzutów wekslowych istotne jest przede wszystkim zrównoważenie interesów osoby podpisanej na wekslu oraz nabywcy tego papieru wartościowego w dobrej wierze. W doktrynie jako *conditio sine qua non* przypisania sygnatariuszowi odpowiedzialności wekslowej — wydaje się, że słusznie — zaproponowano, aby złożenie przez niego podpisu musiało mieć charakter działania w sensie prawnym (czyli zachowania sterowanego ludzką wolą)⁵⁴. W sytuacji, w której dany podmiot z jakiegokolwiek powodu

⁵¹ Tak np. M. Świdarska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 50–51; J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 246. Podobne stanowisko, pisząc o zarzucie dotyczącym nieistnienia zamiaru zobowiązania wekslowego, zajmuje A. Kondracka: *Charakter prawny zarzutów przysługujących dłużnikom wekslowym*, *Rejent* 2001, nr 1(117), s. 113. Za obiektywnym charakterem tego zarzutu opowiada się także I. Heropolitańska: *Zarzuty...*, *op. cit.*, s. 45.

⁵² Por. zwłaszcza P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 20–21.

⁵³ Szerzej na temat funkcji gospodarczych weksla zob. np. M. Czarnecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 30–37.

⁵⁴ Por. J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 245–246. Podobne kryterium proponuje P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 129.

nie może mieć wpływu na swoje zachowanie, niesprawiedliwe byłoby wyciąganie konsekwencji prawnych wobec niego na podstawie takiego zachowania. Jak przeczytać można w literaturze poświęconej wadom oświadczenia woli: „Truizmem jest podkreślanie, że oświadczenie woli musi być świadome. Wynika to wprost z samej jego istoty. Bez świadomości nie ma woli ani w sensie psychologicznym, ani prawnym”⁵⁵. Wydaje się więc, że jeśli uznaje się świadomość i swobodę za elementy konstytutywne oświadczenia woli⁵⁶, to ich brak w pełni uzasadnia szeroki zakres ochrony osób, składających w takich warunkach swój podpis na dokumencie.

Mając powyższe na uwadze, należy dojść do konstatacji, że zaciągnięcie zobowiązania wekslowego przez awalistę (lub innego dłużnika wekslowego) w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli może być podstawą podniesienia zarzutu skutecznego względem każdego posiadacza weksla. Jednocześnie przyjąć należy, że wskazany stan może dotyczyć zarówno sytuacji patologicznych (np. działania środków odurzających), jak i fizjologicznych, w których centralny układ nerwowy człowieka nie osiągnął odpowiedniego dla odbierania i przetwarzania informacji poziomu aktywności (np. sen), czy też przypadków tzw. przymusu fizycznego (*vis absoluta*), a więc podlegania przemocy w taki sposób, że ruchy człowieka w ogóle nie są sterowane przez jego układ nerwowy, lecz poddane naciskowi zewnętrznemu⁵⁷. Jak trafnie zauważa M. Świdarska: „Gdzieś muszą istnieć granice formalizmu i surowości, skoro mamy tu do czynienia z czynnością cywilnoprawną. [...] Nawet uwzględniając formalizm prawa wekslowego, nie można abstrahować od podstawowego w prawie cywilnym założenia, że oświadczenie woli jest aktem świadomym”⁵⁸. Wydaje się, że taką granicę stanowi właśnie możliwość kierowania własnym zachowaniem.

2. POZORNOŚĆ

Kolejną według kodeksowego porządku wadą oświadczenia woli jest pozorność czynności prawnej. Zgodnie z art. 83 § 1 k.c. nieważne (bezwzględnie) jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów. Przepis ten dotyczy zatem sytuacji, gdy podmioty umawiają się potajemnie, że ujawnione wobec osób trzecich oświadczenie woli nie wywoła skutków prawnych⁵⁹. Zgodnie z panującym

⁵⁵ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 29.

⁵⁶ Odmienne Z. Radwański, K. Mularski (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, A. Olejniczaka, Warszawa 2019, s. 36.

⁵⁷ Szerzej zob. np. Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 281.

⁵⁸ M. Świdarska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 51.

⁵⁹ Szerzej na temat sposobu rozumienia pozorności zob. zwłaszcza K. Mularski: *Pozorność oświadczenia woli. Zarys problematyki semiotycznej*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2007, z. 3, s. 611–644.

w doktrynie poglądem, zarzut pozorności ma charakter subiektywny⁶⁰. Taka interpretacja oddaje aksjologiczną spójność prawodawcy, który nawet w przypadku klasycznych czynności cywilnoprawnych — charakteryzujących się znacznie mniejszym rygoryzmem niż czynności prawa wekslowego — zdecydował się chronić osoby trzecie w ten sposób, że pozorność oświadczenia woli nie ma wpływu na skuteczność odpłatnych czynności prawnych, dokonanych na podstawie pozornego oświadczenia, jeżeli skutek tych czynności osoba trzecia nabyła prawo lub została zwolniona od obowiązku, chyba że działała w złej wierze (art. 83 § 2 k.c.). Tym bardziej zatem na gruncie prawa wekslowego, w przypadku podniesienia zarzutu pozorności, zastosowanie znajdzie ograniczenie jego skuteczności przewidziane w art. 17 pr. weksl.

W piśmiennictwie spotkać można również pogląd, według którego możliwość zaistnienia tej wady przy wekslowych oświadczeniach woli uzależniona jest od opowiedzenia się za teorią kontraktową powstawania zobowiązań wekslowych, ponieważ na gruncie teorii emisyjnej brak jest drugiej strony czynności prawnej, która mogłaby wyrazić zgodę na złożenie pozornego oświadczenia woli⁶¹. Nie sposób jednak zgodzić się z powyższym zapatrywaniem. Pozorne mogą być nie tylko dwustronne czynności prawne, lecz także jednostronne oświadczenia woli, które składane są jednak indywidualnemu adresatowi⁶². Opowiedzenie się za daną teorią powstania zobowiązania wekslowego nie wyłącza zatem *a limine* możliwości powołania się na pozorność poręczenia wekslowego. Inną kwestią jest natomiast to, że trudno odszukać jakiegokolwiek orzeczenia sądów, które odnosiłyby się bezpośrednio do tego rodzaju wadliwości na tle zobowiązań wekslowych. Rozważyć można by jednak, czy wspomniany już w niniejszym artykule zarzut tzw. podpisu z grzeczności nie dotyczy właśnie sytuacji złożenia pozornego oświadczenia woli⁶³, wszak podpisujący się grzecznościowo umawia się z osobą, której użycza podpisu, że to nie na nim spoczywać będzie obowiązek zapłaty sumy wekslowej, a owo porozumienie nie jest ujawniane innym uczestnikom obrotu wekslowego.

3. BŁĄD I PODSTĘP

Najczęściej spotykany podczas analizy orzecznictwa (wśród wad oświadczeń woli) okazuje się zarzut awalizowania weksla pod wpływem błędu lub — stanowiącego jego podtyp — podstępu. Powszechnie uznaje się, że zarzut taki ma charakter

⁶⁰ Por. M. Czarnecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 284–285.

⁶¹ Tak moim zdaniem nietrafnie M. Świdarska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 52.

⁶² Zob. m.in. B. Lewaszkiewicz-Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 57–59; R. Strugała (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, s. 225; Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 283.

⁶³ Na podobieństwo zarzutu pozorności z zarzutem tzw. podpisu z grzeczności uwagę zwraca m.in. M. Świdarska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 52.

subiektywny, i że awalista może go powołać wyłącznie wobec wierzyciela, który był stroną umowy awalu, a już nie wobec nabywców wierzytelności przez indos⁶⁴. Należy przy tym pamiętać, że nawet jeśli w danej sytuacji podniesienie takiego zarzutu byłoby skuteczne, dana czynność wekslowa nie jest nieważna *ex lege*, lecz konieczne jest uchylenie się awalisty od skutków prawnych oświadczenia woli w ustawowym terminie (por. art. 88 k.c.). W związku z analizowanym zagadnieniem wypada pokrótce omówić cytowaną często uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1994 r., w której stwierdzono, że „błąd poręczyciela wekslowego co do osoby wystawcy weksła własnego *in blanco* nie zwalnia poręczyciela od odpowiedzialności wekslowej”⁶⁵. Uchwała ta została wydana na tle następującego stanu faktycznego: pozwana wystawiła na rzecz remitenta weksel własny *in blanco* i szukała poręczycieli wekslowych, którzy zabezpieczyliby pokrycie ewentualnego niedoboru. Powodowie podpisali weksel oraz deklarację wekslową w przekonaniu (wywołanym prawdopodobnie podstępnie), że udzielają awalu za swoją kuzynkę, a nie za pozwaną — osobę im nieznaną. Po wykryciu tego błędu domagali się unieważnienia poręczenia wekslowego, ale ich powództwo zostało oddalone. Sąd Najwyższy stwierdził, że „poręczyciel wekslowy nie może wobec wierzyciela bronić się zarzutami opartymi na osobistych stosunkach awalisty z osobą, za którą poręczył, a więc np. tym, że dłużnik główny (awalat) wyłudził od niego poręczenie”⁶⁶. Nawet w razie udzielenia awalu pod wpływem podstępu wywołanego przez dłużnika głównego, poręczyciel nie może się bronić tym zarzutem wobec wierzyciela. Ocena ta musiałaby być odmienna, gdyby to remitent dopuścił się podstępu.

Wskazana uchwała spotkała się w piśmiennictwie zarówno z krytyką⁶⁷, jak i z aprobatą⁶⁸. Jakkolwiek trafnie Sąd Najwyższy stwierdził, że awalista nie może powoływać się na zarzuty wynikające ze stosunków osobistych łączących go z awalatem⁶⁹, to jednak nie zauważył, że wada oświadczenia woli nie stanowi w tym przypadku zarzutu opartego na stosunkach osobistych poręczyciela z poręczonym dłużnikiem wekslowym, lecz na jego stosunkach z osobą, której złożył oświadczenie woli (np. z remitentem)⁷⁰. Odrębną kwestią jest natomiast to, jaki podmiot wywołał błąd lub podstęp i czy ewentualnie zostały w danym przypadku spełnione przesłanki z art. 84 i 86 k.c., pozwalające powołać się na wadę oświadczenia woli

⁶⁴ Por. wyrok SA w Łodzi z dnia 10 grudnia 2015 r., I ACa 845/15, LEX nr 1971138; J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 246; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 132; M. Świdorska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 53; M. Czarnecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 284. Odmiennie I. Heropolitańska: *Zarzuty...*, *op. cit.*, s. 45.

⁶⁵ Uchwała SN z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94, OSNCP 1994, nr 12, poz. 238.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Zob. J. Mojak: *Błąd poręczyciela wekslowego co do osoby wystawcy weksła własnego in blanco. Glosa do uchwały SN z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94*, Państwo i Prawo 1995, z. 4, s. 102–105.

⁶⁸ Por. A. Szpunar: *Glosa do uchwały SN z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94*, OSP 1995, z. 2, poz. 33.

⁶⁹ Tak np. I. Heropolitańska: *Zarzuty...*, *op. cit.*, s. 37; A.D. Szczygielski: *Poręka...*, *op. cit.*, s. 24; I. Rosenblüth: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 398.

⁷⁰ Trafnie P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 92.

spowodowaną przez osobę trzecią (w tym także przez awalata). Wywołanie błędu przez inny podmiot niż przez wierzyciela uzasadnia uchylenie się przez awalistę od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli, jeżeli wierzyciel o błędzie wiedział lub mógł z łatwością ten błąd zauważyć, albo gdy dokonana czynność prawna miała charakter nieodpłatny (art. 84 § 1 zd. 2 k.c.). Podobne przesłanki zostały ujęte w art. 86 § 2 k.c., zgodnie z którym podstęp osoby trzeciej jest jednoznaczny z podstępem strony, jeżeli ta o podstępie wiedziała i nie zawiadomiła o nim drugiej strony albo jeżeli czynność prawna była nieodpłatna. Jak widać, istotną rolę w kontekście dopuszczalności powołania się na błąd lub podstęp wywołany przez osobę trzecią odgrywa nieodpłatność czynności prawnej. W odniesieniu do poręczenia wekslowego trafnie zwraca uwagę M. Kaliński, że ustawodawca nie przesądził o tym, czy należy ono do czynności prawnych odpłatnych czy nieodpłatnych⁷¹. W związku z powyższym charakter tej czynności należy, jak się wydaje, badać *ad casum* (przy czym nieodpłatność powinno się tu ustalać w sensie materialnym, to znaczy biorąc pod uwagę także przysporzenia otrzymane przez poręczyciela w ramach stosunku podstawowego)⁷² i na tej podstawie oceniać, czy awalista może podnosić zarzut błędu lub podstępu wywołanego przez osobę trzecią (po uprzednim uchyleniu się przez niego od skutków wadliwego oświadczenia woli)⁷³. Wydaje się przy tym, że poręczenie wekslowe w przeważającej większości przypadków konstruowane jest przez strony jako czynność prawna nieodpłatna (nieco inaczej kwestia ta wygląda przy czynności prawnej wystawienia weksła, który pełni przecież również funkcję płatniczą), zatem relatywnie często możliwe jest skuteczne powołanie się na błąd lub podstęp wywołane przez osobę trzecią. Mimo że od wydania analizowanej uchwały minęło już znacznie ponad 20 lat, omawiana kwestia nadal budzi kontrowersje, a ukształtowana linia orzecznicza, zakładająca, że awalista nie może w żadnym przypadku skutecznie powoływać się na błąd lub podstęp wywołany przez awalata⁷⁴, nie wydaje się w pełni przekonująca.

Powołanie się na błąd nie jest natomiast możliwe w przypadku, gdy awalista nie ma świadomości co do treści stosunku podstawowego, zabezpieczonego wekslem wystawionym przez awalata. Za koncepcją tą przemawia argument, że poręczenie wekslowe zabezpiecza spełnienie konkretnego zobowiązania wekslowego, nie zaś zobowiązania wynikającego ze stosunku zabezpieczonego *in casu* tym wekslem⁷⁵. Błąd taki nie dotyczy zatem treści czynności prawnej, *ergo* nie może stanowić podstawy do uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli. Podobnie oceniana jest sytuacja, gdy dany podmiot składa na wekslu swój podpis, nie

⁷¹ Por. J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 313–314.

⁷² Zob. P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 92.

⁷³ Por. wyrok SA w Katowicach z dnia 30 września 2005 r., I ACa 1286/05, OSA 2006, z. 8, poz. 29.

⁷⁴ Zob. np. wyrok SA w Katowicach z dnia 5 marca 2014 r., I ACa 1141/13, LEX nr 1451637; wyrok SR w Kielcach z dnia 27 marca 2015 r., VII C 10/15, LEX nr 1866521; wyrok SR w Kaliszu z dnia 13 grudnia 2017 r., I C 3462/17, LEX nr 2447755.

⁷⁵ Zob. wyrok SA w Poznaniu z dnia 22 lutego 2007 r., I ACa 916/06, LEX nr 298389.

zapoznając się w ogóle z jego treścią. Taka osoba nie może się mylić co do treści dokumentu, lecz akceptuje niejako jego treść, jakakolwiek by ona nie była⁷⁶.

4. GROŻBA

Ostatnią z wad oświadczeń woli stanowi groźba (art. 87 k.c.)⁷⁷. Zdania na temat skuteczności powoływania się na tę wadę wobec kolejnych posiadaczy weksla są w doktrynie podzielone⁷⁸. Z pewnością nie można traktować osoby poręczającej zapłatę sumy wekslowej pod wpływem tzw. przymusu psychicznego (*vis compulsiva*) na równi z osobą zaciągającą zobowiązanie w warunkach przymusu fizycznego. W drugim przypadku zachowanie nie ma w ogóle cech czynności prawnej (art. 82 k.c.), natomiast w pierwszej sytuacji osoba składa wprawdzie podpis pod wpływem obawy wyrządzenia jej (lub komuś innemu) określonego zła, lecz posiada pewien wybór (alternatywę), co uczyni, i sama kieruje swoim zachowaniem, w związku z czym mamy wówczas do czynienia z działaniem prawnym⁷⁹. Wydaje się więc, że — zgodnie z przyjętym wcześniej kryterium — można takiej osobie przypisać odpowiedzialność za stworzenie pozoru zaciągnięcia przez nią zobowiązania wekslowego i uznać taki zarzut za osobisty.

Adam Szpunar w opozycji do zarysowanego stanowiska wskazuje, że kodeks cywilny jednakowo traktuje groźbę pochodzącą od strony umowy lub od osoby trzeciej i stąd wyprowadza wniosek o możliwości powoływania się na tę okoliczność wobec każdego posiadacza weksla⁸⁰. Wskazany argument nie wydaje się jednak relevantny przy rozstrzygnięciu niniejszego zagadnienia. Czym innym jest bowiem kwestia tego, czyje działanie może być źródłem wady oświadczenia woli, a czym innym ochrona osób działających w zaufaniu do treści dokumentu weksla. Nie sposób też poglądu o obiektywnym charakterze zarzutu awalizowania weksla pod

⁷⁶ Por. M. Świdarska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 54 i podana tam literatura.

⁷⁷ Autorka pomija w tym miejscu regulację wyzysku, uznając — zgodnie z dominującym w piśmiennictwie poglądem — że przepis art. 388 k.c. nie określa kolejnej wady oświadczenia woli; por. Z. Radwański, M. Gutowski (w.): *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, A. Olejniczaka, Warszawa 2019, s. 486; A. Ohanowicz: *Wady oświadczenia woli w projekcie kodeksu cywilnego*, Przegląd Notarialny 1949, nr 1–2, s. 48–49; A. Olejniczak (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, *Zobowiązania. Część ogólna*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2014, s. 278 i podana tam literatura. Odmiennie B. Lewaszkiwicz-Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 180–181.

⁷⁸ Za subiektywnym charakterem zarzutu złożenia podpisu pod wpływem groźby opowiadają się J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 246; M. Świdarska: *Charakter...*, *op. cit.*, s. 56. Odmiennie P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 129; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 132; I. Heropolitańska: *Zarzuty...*, *op. cit.*, s. 45.

⁷⁹ Zob. B. Lewaszkiwicz-Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 156: „W przypadku groźby [...] oświadczenie woli — jakkolwiek wadliwie powzięte — przecież występuje (*quamvis coactus voluit, tamen voluit*). Zagrożony może nie złożyć wymaganego oświadczenia woli. Pozostawiono mu wybór między oświadczeniem o żądanej treści a realizacją groźby”. Podobnie Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 289; J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 246.

⁸⁰ Por. A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 132.

wpływem groźby motywować wyłącznie brakiem zamiaru zaciągnięcia zobowiązania wekslowego przez poręczyciela⁸¹. Należy pamiętać o tym, że swoistość prawa wekslowego wyłącza możliwość zastosowania przyjętej na gruncie prawa cywilnego kombinowanej metody wykładni⁸², a „treść zobowiązania wekslowego ustala się [wyłącznie — przyp. M.M.] na podstawie weksla”⁸³, zgodnie z paremią *quod non est in cambio, non est in mundo*.

Warto rozważyć, czy nie należałoby inaczej ocenić zarzutu zaciągnięcia zobowiązania wekslowego pod wpływem błędu, podstępny czy groźby, gdyby uchylenie się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli nastąpiło na dokumencie weksla⁸⁴. Wydaje się, że zwłaszcza w sytuacji, w której stosowne oświadczenie znajdowałoby się na papierze wartościowym jeszcze przed jego nabyciem przez kolejną osobę, odpadłby cel ograniczenia dopuszczalności zarzutów z art. 17 pr. weksl. w stosunku do takiego indosatariusza.

V. ZARZUTY PORĘCZYCIELA NA WEKSLU *IN BLANCO*

Poręczyć wekslowo można także za dług przyszły, jeszcze przed jego dokładnym sprecyzowaniem, czyli na wekslu *in blanco*. Nie wchodząc w szczegółowe rozważania nad wekslem niezupełnym w chwili wystawienia, co jest materią tak obszerną, że wymagałoby oddzielnego opracowania, należy stwierdzić, że w takiej sytuacji awalista zawiera z wierzycielem porozumienie dotyczące wypełnienia przez niego poręczonego weksla, które najczęściej przybiera formę pisemnej deklaracji wekslowej, chociaż może być zawarte także w sposób konkludentny (art. 60 k.c.)⁸⁵. Poręczyciel, podejmujący obronę, może oczywiście podnosić wszelkie zarzuty omówione powyżej jako dopuszczalne, a ponadto może jeszcze powoływać się — w granicach określonych przez art. 10 pr. weksl. — na zarzut uzupełnienia weksla niezgodnie z zawartym porozumieniem⁸⁶.

⁸¹ W tym kierunku I. Heropolitańska: *Zarzuty...*, *op. cit.*, s. 45.

⁸² Zob. wyrok SN z dnia 11 sierpnia 1998 r., II CKN 859/97, LEX nr 519908; A. Szpunar: *W sprawie wykładni zobowiązania wekslowego*, PPH 1996, nr 4, s. 13; M.H. Koziński, J. Dybiński (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 211; Z. Radwański: *Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, s. 146.

⁸³ Uchwała SN (7) z dnia 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSN 1995, nr 12, poz. 168.

⁸⁴ Art. 88 § 1 k.c. wskazuje, że uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli, które zostało złożone innej osobie, następuje przez oświadczenie złożone tej osobie na piśmie. Ponieważ rygor nieważności nie został w tym przepisie zastrzeżony, chodzi w nim jedynie o formę *ad probationem*. Artykuł ten nie stawia też żadnych innych bliższych wymagań. Każde zatem oświadczenie złożone na piśmie i przejawiające w sposób jasny wolę uchylającego jest wystarczające. Bez wątplenia wymaganie zachowania wskazanej w tym przepisie formy pisemnej spełnia również forma weksla.

⁸⁵ Zob. wyrok SN z dnia 28 maja 1998 r., III CKN 531/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 13.

⁸⁶ Por. uchwała SN (7) z dnia 7 stycznia 1967 r., III CZP 19/66, OSNCP 1968, nr 5, poz. 79; wyrok SN z dnia 12 maja 2011 r., III CSK 254/10, OSNC 2012, nr 2, poz. 20; wyrok SA w Poznaniu z dnia 21 stycznia 2009 r., I ACa 930/08, LEX nr 518104; wyrok SN z dnia 23 października 2015 r., V CSK 713/14, LEX nr 1959498;

W przypadku awalu warunki i sposób uzupełnienia weksla określane są zwykle pośrednio — przez odwołanie się do treści porozumienia zawartego przez wystawcę. P. Machnikowski wskazuje wręcz na istnienie reguły interpretacyjnej, zgodnie z którą w braku zawarcia wyraźnej umowy między poręczycielem i wierzycielem treść ich porozumienia wekslowego odpowiada treści porozumienia zawartego przez wystawcę⁸⁷. Nie oznacza to jednak, że brzmienie obu porozumień musi być identyczne. Awalistę łączy z posiadaczem weksla odrębny stosunek prawny, a więc możliwe jest również autonomiczne ukształtowanie przez nich warunków i sposobu wypełnienia weksla, które nie będą odpowiadać treści umowy zawartej z wierzycielem przez wystawcę⁸⁸. W takiej sytuacji każdy z dłużników może powoływać się na brzmienie własnego porozumienia, a zakresy ich odpowiedzialności mogą się od siebie różnić. Zdarzyć się może nawet, że odpowiedzialność awalisty zostanie w jego porozumieniu określona szerzej od odpowiedzialności wystawcy wynikającej z jego umowy. Wówczas jednak — z uwagi na brzmienie art. 32 ust. 1 pr. weksl. — odpowiedzialność poręczyciela i tak ograniczona zostanie do zakresu odpowiedzialności awalata wynikającego z treści weksla. W odwrotnym przypadku, czyli gdy umowa awalisty przewiduje odpowiedzialność niższą niż wysokość zobowiązania wystawcy wynikająca z jego porozumienia, posiadacz weksla — nie chcąc dopuścić do zaistnienia niezgodności między treścią weksla a treścią zawartych porozumień — ma do wyboru dwie możliwości. Po pierwsze, może przyjąć od wystawcy dwa weksle, z których jeden awalizowany będzie do kwoty wynikającej z porozumienia wekslowego poręczyciela, a drugi — nieporęczony — wystawiony zostanie na kwotę stanowiącą różnicę między wysokością zobowiązania wystawcy wynikającą z jego porozumienia a kwotą pierwszego weksla. Drugi wariant przewiduje zaś, że posiadacz wypełni weksel do wysokości udzielonego awalu, a zapłaty pozostałej kwoty zobowiązania wystawcy dochodzić będzie w trybie poza-wekslowym⁸⁹.

Omawiając zarzut uzupełnienia weksla niezgodnie z zawartym porozumieniem, tradycyjnie wyróżnia się trzy sytuacje. Po pierwsze, jeśli posiadaczem weksla jest remitent, poręczyciel może bez jakichkolwiek ograniczeń podnosić zarzut wypełnienia weksla niezgodnie z zawartym porozumieniem⁹⁰. Drugi przypadek dotyczy sytuacji, w której posiadacz nabył (w drodze czynności prawnej albo na podstawie innego zdarzenia prawnego, np. spadkobrania) weksel *in blanco* przed jego uzupeł-

M.H. Koziński, J. Dybiński (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 287; J. Jastrzębski, M. Kaliński: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 312; M. Czarniecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 352; P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 210.

⁸⁷ Zob. P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 210. Podobnie wyrok SN z dnia 6 marca 1935 r., C II 2659/34, OSP 1936, z. 1, poz. 35.

⁸⁸ Por. M.H. Koziński, J. Dybiński (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 288.

⁸⁹ Zob. M. Czarniecki, L. Bagińska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 333; I. Heropolitańska: *Weksel...*, *op. cit.*, s. 135.

⁹⁰ Por. wyrok SN z dnia 28 października 1963 r., II CR 249/63, Mon. Praw. 1993, nr 3, s. 87; wyrok SN z dnia 26 listopada 1973 r., III CRN 269/73, OSPiKA 1975, z. 10, poz. 210; wyrok SN z dnia 25 września 1996 r., II CKU 1/96, Prokuratura i Prawo 1997, nr 2, s. 32; wyrok SN z dnia 4 lutego 2011 r., III CSK 196/10, LEX nr 785277.

nieniem. Dopuszczalność podniesienia przez awalistę przeciwko takiemu posiadaczowi zarzutu niezgodnego z porozumieniem uzupełnienia weksla powinna być oceniana tak samo jak w stosunku do bezpośredniego kontrahenta⁹¹. Wskazany pogląd uzasadnia się przede wszystkim tym, że obrót prawami z nieuzupełnionego weksla *in blanco* podlega prawu cywilnemu, co oznacza, że jest to przelew wiarytelności i nie stosuje się do niego przepisów dotyczących przeniesienia praw przez indos. Podkreślić należy, że nawet jeśli weksel niepełny formalnie zaopatrzony zostanie w indos, to — zgodnie z utrwaloną już linią orzecniczą — wywoła to jedynie skutki cesji⁹².

Odmienne wygląda ocena prawna, jeżeli przeniesienie praw z weksla *in blanco* nastąpiło już po jego wypełnieniu. W tej sytuacji zaczynają w pełni działać reguły prawa wekslowego, w tym przenoszenie praw przez indos oraz zasada skryptyralnej odpowiedzialności dłużników wekslowych⁹³. Zastosowanie znajduje również art. 10 pr. weksl., zgodnie z którym nabywcy uzupełnionego weksla nie można przeciwstawić zarzutu, że remitent nie zastosował się do zawartego porozumienia, chyba że posiadacz nabył weksel w złej wierze albo dopuścił się przy nabyciu rażącego niedbalstwa⁹⁴. Jako przykład okoliczności, które powinny wzbudzać wątpliwości nabywcy i tym samym mogą powodować wyłączenie jego ochrony, Sąd Najwyższy wskazał widoczną zmianę tekstu weksla oraz wpisaną na wekslu wyjątkowo wysoką sumę wekslową⁹⁵.

⁹¹ Zob. np. wyrok SN z dnia 5 lutego 1998 r., III CKN 342/97, OSNC 1998, nr 9, poz. 141; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1107/00, OSNC 2003, nr 4, poz. 55; wyrok SA w Poznaniu z dnia 28 czerwca 2006 r., I ACa 37/06, niepubl.; wyrok SN z dnia 21 września 2006 r., I CSK 130/06, OSN 2007, nr 6, poz. 93; wyrok SN z dnia 9 września 2010 r., I CSK 685/09, OSNC 2011, nr 5, poz. 58; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 104; J. Mojak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 56–57.

⁹² Por. wyrok SN z dnia 4 czerwca 1935 r., II C 390/35, PPH 1936, s. 1509; wyrok SN z dnia 5 lutego 1998 r., III CKN 342/97, OSNC 1998, nr 9, poz. 141; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1107/00, OSN 2003, nr 4, poz. 55; wyrok SN z dnia 4 października 2012 r., I CSK 90/12, Legalis nr 561283. Odmienne stanowisko zajmuje obecnie J. Jastrzębski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 181–196, dopuszczając możliwość stosowania przepisów o indosie do przenoszenia praw z nieuzupełnionego weksla *in blanco*, o ile weksel taki zawiera oznaczenie remitenta. Zdaniem autora różnica między stosowaniem art. 10 pr. weksl. w odniesieniu do weksla uzupełnionego bądź nieuzupełnionego wyczerpuje się w płaszczyźnie oceny dobrej wiary jego nabywcy. Wydaje się, że opowiedzenie się za jednym z tych dwóch przeciwstawnych sobie poglądów wiąże się z uznaniem odmiennego charakteru prawnego weksla *in blanco*. Zwolennicy koncepcji, zgodnie z którą weksel niepełny stanowi już papier wartościowy, bronią stanowiska o dopuszczalności jego indosowania, natomiast autorzy opowiadający się za tym, że dokument taki nie jest wekslem, uważają, że dla przeniesienia praw z takiego dokumentu konieczne jest dokonanie przelewu.

⁹³ Por. M.H. Koziński, J. Dybiński (w): *System...*, *op. cit.*, s. 237; A. Szpunar: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 105; I. Heropolitańska: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 111.

⁹⁴ Zła wiara jest w tym przepisie rozumiana wąsko — jako wiedza nabywcy o niewłaściwym wypełnieniu weksla. Z rażącym niedbalstwem mamy z kolei do czynienia wtedy, gdy nabywca co prawda nie wie, że weksel uzupełniony został niezgodnie z porozumieniem, ale w konkretnych okolicznościach, przy dołożeniu elementarnej staranności wiedzieć o tym powinien. Więcej por. zwłaszcza P. Machnikowski: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 227–231.

⁹⁵ Zob. wyrok SN z dnia 5 lutego 2009 r., I CSK 297/08, OSN 2009, nr 3, poz. 86.

VI. SYTUACJA PRAWNA KONSUMENTA JAKO PORĘCZYCIELA WEKSLOWEGO

Na uwagę zasługuje również dość aktualna ostatnio problematyka styku prawa wekslowego z regulacjami europejskiego prawa konsumenckiego, która bez wątpienia rzutuje na tok dochodzenia roszczeń z weksła — w tym także na podnoszone w procesie wekslowym zarzuty. W szczególności zakwalifikowanie danego podmiotu jako konsumenta otwiera mu drogę (przy jednoczesnym spełnieniu dalszych przesłanek zawartych w art. 385¹ k.c.⁹⁶) do powołania się na zastosowanie przez drugą stronę niedozwolonych postanowień umownych. *Prima facie* mogłoby się wydawać, że w przypadku poręczenia wekslowego sytuacja taka nigdy nie będzie miała miejsca z uwagi na lapidarne formułowanie klauzuli awalu⁹⁷. Praktyczna doniosłość powołania się na art. 385¹ k.c. ujawnia się jednak w razie awalizowania weksła *in blanco*. Wówczas niedozwolone postanowienia umowne mogą wynikać z porozumienia dotyczącego sposobu wypełnienia poręczonego weksła, o którym była mowa wyżej.

Za konsumenta należy, zgodnie z art. 22¹ k.c., uważać osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W orzecznictwie pojawiło się pytanie, czy konsumentem jest także osoba fizyczna, udzielająca poręczenia wekslowego spłaty zobowiązania małżonka, będącego przedsiębiorcą, z tytułu umowy leasingu⁹⁸. Trafnie Sąd Najwyższy rozstrzygnął tę kwestię, wskazując, że sama okoliczność, iż czynność, z której wynikał zabezpieczony dług główny, pozostawała w związku z działalnością gospodarczą, nie przesądza jeszcze o tym, aby czynność poręczenia wekslowego również była związana z działalnością profesjonalną⁹⁹. Żeby odmówić osobie fizycznej przymiotu konsumenta, awalizowanie weksła musiałyby być bezpośrednio (a nie jedynie pośrednio) związane z działalnością gospodarczą lub zawodową tej osoby. Jeśli poręczyciel w ogóle nie prowadzi działalności gospodarczej (np. jest pracownikiem, emerytem, rencistą), to w umowie zawartej z przedsiębiorcą zawsze będzie traktowany jako konsument.

⁹⁶ Wskazany przepis (jak i następne) implementuje dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, co oznacza, że wykładnia tych regulacji powinna być zgodna z dyrektywą.

⁹⁷ Klauzula awalu może występować w postaci pełnej albo mniej lub bardziej skróconej. Postać pełna obejmuje wyrażenie „poręczam” lub inny zwrot równoznaczny, wskazanie osoby poręczonego oraz własnoręczny podpis awalisty. Klauzula skrócona może nie zawierać wskazania osoby awalata i wówczas należy przyjąć, że awal został udzielony za wystawcę weksła. Wreszcie forma najbardziej uproszczona może składać się tylko z samego podpisu, który musi jednak zostać zamieszczony na przedniej stronie weksła. Por. P. Machnikowski: *Prawo..., op. cit.*, s. 84. Podobnie wyrok SA w Katowicach z dnia 28 lutego 2013 r., I ACa 19/13, LEX nr 129472.

⁹⁸ Zob. wyrok SN z dnia 10 maja 2017 r., I CSK 477/16, LEX nr 2321895.

⁹⁹ *Ibidem*.

Pewne wątpliwości może budzić natomiast uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2017 r.¹⁰⁰, dotycząca nieskuteczności powołania się w sprawie z powództwa przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi na podstawie właściwości miejscowej przewidzianą w art. 37¹ § 1 k.p.c. Przepis ten określa właściwość przemienną sądu w sprawach, w których dochodzone są roszczenia z weksla lub czeku, bez żadnych ograniczeń podmiotowych i niezależnie od rodzaju postępowania procesowego. Sąd Najwyższy, powołując się na art. 3 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG¹⁰¹, zapewniający eliminowanie z umów zawieranych z konsumentami nieuczciwych warunków, oraz na wypracowany w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej obowiązek działania z urzędu w sprawach z udziałem konsumenta w celu zapewnienia efektywności dyrektywy¹⁰², doszedł do wniosku, że sąd krajowy powinien w takich sprawach badać z urzędu (nawet wtedy, gdy przepisy prawa krajowego wyłączają taką możliwość tak, jak w tym przypadku art. 202 k.p.c.), czy dane postanowienia umowne nie są niedozwolone. Następnie zauważył, że takimi postanowieniami mogą być także klauzule jurysdykcyjne, w szczególności wówczas, gdy zobowiązują konsumenta do poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu, który może być położony daleko od jego miejsca zamieszkania. Pewnej wskazówki interpretacyjnej w tym względzie dostarcza również art. 385³ pkt 23 k.c., zgodnie z którym w razie wątpliwości za niedozwolone postanowienia umowne należy w szczególności uważać te, które wyłączają jurysdykcję sądów polskich lub poddają sprawę pod rozstrzygnięcie sądu polubownego polskiego lub zagranicznego albo innego organu, a także narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy. Wreszcie zdaniem Sądu Najwyższego sytuacja, w której porozumienie w sprawie wypełnienia weksla *in blanco* między przedsiębiorcą a konsumentem-awalistą nie zawiera klauzuli prorogacyjnej, ale reguluje zawiązany między nimi stosunek prawny w sposób umożliwiający przedsiębiorcy — bez indywidualnego uzgodnienia — pełną swobodę w zakresie wskazania miejsca płatności weksla, a w konsekwencji wybór dogodnego dla siebie sądu właściwego do rozpoznania ewentualnego sporu, jest — w zakresie skutków odnoszących się do właściwości sądu — tożsama z sytuacją, w której strony posłużyłyby się niedozwoloną klauzulą prorogacyjną. Stąd też sądy krajowe zobowiązane są z urzędu dokonywać oceny skuteczności powołania się przez przedsiębiorcę na podstawę właściwości miejscowej z art. 37¹ § 1 k.p.c.

Powyższa argumentacja może budzić zastrzeżenia. Po pierwsze, żadne z postanowień dyrektywy ani implementujących ją przepisów krajowych nie dają kom-

¹⁰⁰ Por. uchwała SN z dnia 19 października 2017 r., III CZP 42/17, LEX nr 2374974.

¹⁰¹ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich; dalej: dyrektywa.

¹⁰² Zob. wyroki TSUE: z dnia 27 czerwca 2000 r. w połączonych sprawach *Océano Grupo Editorial i Salvat Editores*, C-240/98 do C-244/98, ECR 2000, s. I-4941; z dnia 26 października 2006 r. w sprawie *Mostaza Claro*, C-168/05, Zb. Orz. 2006, s. I-10421, i z dnia 21 listopada 2002 r. w sprawie *Cofidis*, C-473/00, ECR 2002, s. I-10875.

petencji sądom do uznania za nieuczciwe powołania się na przepisy ustawy. Za niedozwolone można uznać jedynie warunki umowy, a nie stosowanie powszechnie obowiązującego prawa. W preambule dyrektywy zostało wręcz zawarte założenie, zgodnie z którym „obowiązujące w Państwach Członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków”. Powołania się przez przedsiębiorcę na podstawę właściwości miejscowej z art. 37¹ § 1 k.p.c. nie można nawet uznać za nadużycie prawa podmiotowego, bowiem sfera zastosowania art. 5 k.c. obejmuje wyłącznie uprawnienia o charakterze materialnoprawnym¹⁰³.

Zatem nawet jeśli uzna się, że w przypadku wytoczenia przez przedsiębiorcę powództwa przed odległy dla poręczyciela sąd miejsca płatności weksła konsument znajduje się w sytuacji sprzecznej z wymogami dobrej wiary, a jego interesy są w ten sposób rażąco naruszone, to i tak sąd ten może uznać za niedozwolone jedynie określone warunki umowy. W tym kontekście rozważyć należałoby dwa zapisy umowne: postanowienie zawarte w deklaracji wekslowej, upoważniające przedsiębiorcę do uzupełnienia weksła o dowolne miejsce płatności, oraz późniejsze oznaczenie konkretnego miejsca płatności na papierze wartościowym. Z jednej strony uzupełnienie przez przedsiębiorcę weksła o miejsce płatności zdecydowanie odbywa się już bez konsultacji z pozostałymi stronami stosunku wekslowego, z drugiej, trudno stawiać takiemu postanowieniu zarzut braku indywidualnego uzgodnienia, gdy danemu podmiotowi przysługuje kompetencja¹⁰⁴ do jednostronnego ukształtowania (przynajmniej części) treści stosunku prawnego, na co wcześniej druga strona stosunku wyraziła zgodę, i która to kompetencja wpisana jest w ideę instytucji weksła *in blanco*. Uzupełnienie weksła o brakujące elementy — z poszanowaniem ograniczeń wynikających z porozumienia wekslowego — ze swej istoty odbywa się już bez uzgadniania z innymi podmiotami. Wydaje się zaś, że celem prawodawcy unijnego nie była zmiana ustawowego kształtu poszczególnych stosunków prawnych, co znajduje potwierdzenie w zacytowanym wyżej fragmencie preambuły dyrektywy.

Inaczej kwestia ta wygląda w odniesieniu do warunków porozumienia wekslowego, które jak najbardziej można oceniać przez pryzmat indywidualnego uzgodnienia lub jego braku. Zwłaszcza w sytuacji, w której przedsiębiorca jedynie przedstawiałby konsumentowi do podpisu uprzednio przygotowany wzór deklaracji wekslowej, nie powinno być wątpliwości, że jej treść nie została wynegocjowana

¹⁰³ Por. M. Pyziak-Szafnicka (w.): *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 916–917. Tak też wyrok SA w Katowicach z dnia 26 maja 2006 r., I ACa 2191/05, LEX nr 196074; postanowienie SN z dnia 19 maja 2006 r., III CZ 28/06, LEX nr 188379; uzasadnienie wyroku TK z dnia 17 października 2000 r., SK 5/99, OTK 2000, z. 7, poz. 254; postanowienie SN z dnia 14 marca 2000 r., II CKN 483/00, LEX nr 52550.

¹⁰⁴ Sporny jest w literaturze charakter tego upoważnienia. Dominuje pogląd, że jest to prawo kształtujące; por. D. Dąbrowski: *Weksel in blanco*, Warszawa 2003, s. 42; P. Machnikowski: *Weksel własny in blanco*, Warszawa 2002, s. 150; A. Szpunar, M. Kaliński: *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 2003, s. 88.

indywidualnie¹⁰⁵. Problem z oceną indywidualnego uzgodnienia może się natomiast pojawiać, gdy strony w ogóle nie sporządziły pisemnej deklaracji, lecz porozumienie wekslowe przybrało formę dorozumianą, pozostawiając posiadaczowi weksla bardzo dużą swobodę co do jego przyszłego uzupełnienia¹⁰⁶. Z pewną ostrożnością można stwierdzić, że i wówczas warunki takiego porozumienia mogą zostać uznane za indywidualnie niewynegocjowane, w szczególności wtedy, gdy konsument nie miał rzeczywistej możliwości zaproponowania sporządzenia szczegółowej deklaracji wekslowej. Bez wątplenia im więcej kwestii zostanie doprecyzowanych w porozumieniu wekslowym, tym mniejsze jest ryzyko osób zobowiązanych z weksla, że ich interesy (prawne czy faktyczne) zostaną naruszone. Nie wydaje się jednak, aby każdy przypadek pozostawienia posiadaczowi weksla swobody co do wyboru miejsca płatności był *a limine* sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszał interesy dłużnika. Zgodnie z art. 385² k.c. sąd, dokonując oceny, powinien brać pod uwagę treść i okoliczności zawarcia umowy oraz uwzględniać umowy pozostające z nią w związku. Warto też podkreślić, że chwilą właściwą dla dokonania oceny zgodności warunków porozumienia z dobrymi obyczajami jest chwila jego zawarcia. Późniejsze okoliczności, w tym to, w jaki sposób posiadacz weksla wykorzystał swoją kompetencję oraz jakie konkretnie miejsce płatności wpisał na wekslu, nie mają więc wpływu na tę ocenę.

Podsumowując tę część rozważań, należy dojść do wniosku, że w sytuacjach zbliżonych do tej, którą analizował Sąd Najwyższy w uchwale III CZP 42/17, jako niedozwolone warunki umowne mogą zostać zakwalifikowane — przy spełnieniu ustawowych przesłanek — jedynie postanowienia porozumienia w sprawie uzupełnienia weksla *in blanco*. Natomiast sądy nie mają kompetencji do odmawiania — w oparciu o art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 3 ust. 1 dyrektywy — skuteczności powołania się przez przedsiębiorcę na przepisy proceduralne dotyczące właściwości miejscowej. Jeśli zaś sąd uznałby w konkretnej sprawie postanowienie przyznające posiadaczowi weksla kompetencję do swobodnego oznaczenia miejsca płatności za niedozwolone, to brak właściwości miejscowej tego sądu wynikałby z tego, że wówczas wskazane przez przedsiębiorcę miejsce płatności nie wiązałoby konsumenta. Tym samym zgodnie z art. 102 pr. weksl. weksel byłby płatny w miejscu jego wystawienia, czyli powództwo mogłoby zostać wytoczone na podstawie art. 37¹ § 1 k.p.c. przed sąd miejsca wystawienia weksla jako prawidłowego miejsca płatności.

Niedozwolone postanowienia umowne mogą być zawarte także w umowie będącej źródłem stosunku podstawowego (np. w umowie kredytu konsumenckiego lub w umowie pożyczki), na której zabezpieczenie wystawiono weksel. Wystawca

¹⁰⁵ Zob. art. 3 ust. 2 dyrektywy.

¹⁰⁶ Por. wyrok SN z dnia 30 października 2008 r., IV CSK 238/08, LEX nr 590265, i zawarte tam stwierdzenie: „zaniechanie ograniczeń w zakresie kształtowania treści weksla *in blanco* odczytywać należy na korzyść uprawnionego, który może nadać wekslowi treść według swojego uznania, z wykorzystaniem przewidzianych w prawie wekslowym postanowień kształtujących zakres odpowiedzialności dłużnika”.

weksla może wówczas powołać się na art. 385¹ k.c. w ramach korzystania z przysługujących mu przeciwko remitentowi zarzutów osobistych. Z uwagi jednak na to, że roszczenia wekslowe dochodzone są z reguły w postępowaniu nakazowym, sytuacja wystawcy-konsumenta nie jest prosta. W takich przypadkach sąd wydaje na wniosek powoda zgłoszony w pozwie nakaz zapłaty, badając uprzednio w postępowaniu jedynie prawidłowość wystawienia weksla. Tym samym sąd nie ma możliwości przeanalizowania z urzędu¹⁰⁷ treści stosunku podstawowego pod kątem ewentualnych nieuczciwych klauzul, zaś konsument nie zawsze decyduje się na wniesienie zarzutów od nakazu zapłaty, chociażby z uwagi na fakt, że musiałby zapłacić trzykrotnie wyższą opłatę sądową od powoda.

Powyższa sytuacja uległa poprawie pod wpływem orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej¹⁰⁸, w których stwierdzono, że art. 7 ust. 1 dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on przepisom krajowym pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie tego nakazu nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy, a sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw konsumenta wynikających z dyrektywy. O ile rozstrzygnięcie Trybunału, uzasadnione zasadą efektywności prawa unijnego, ocenić należy jako trafne, o tyle *de lege lata* sąd w postępowaniu nakazowym nie ma kompetencji do tego, aby badać treść stosunku podstawowego, nawet gdyby powód dołączył do pozwu stosowną umowę. Póki ustawodawca nie zdecyduje się w tej materii na ingerencję, sądy w podobnych sprawach powinny odmawiać stosowania przepisów prawa krajowego w części dotyczącej postępowania nakazowego oraz kierować sprawy na podstawie przepisów ogólnych procedury cywilnej do postępowania zwykłego¹⁰⁹.

Sytuacja staje się bardziej skomplikowana w razie indosowania weksla. W stosunku do kolejnych posiadaczy papieru wartościowego wystawca może powoływać się na nieuczciwe warunki zawarte w umowie będącej źródłem stosunku podstawowego jedynie w granicach określonych przez art. 17 pr. weksl., czyli

¹⁰⁷ Obowiązek sądów krajowych do badania z urzędu, czy dane warunki umowy mają nieuczciwy charakter, wynika z utrwalonego już orzecznictwa TSUE; por. wyrok TSUE z dnia 21 kwietnia 2016 r. w sprawie *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok TSUE z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawach połączonych *Gutiérrez Naranjo i in.*, C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 58; wyrok TSUE z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349; wyrok TSUE z dnia 18 lutego 2016 r. w sprawie *Finanmadrid EFC*, C-49/14, EU:C:2016:98; postanowienie TSUE z dnia 21 czerwca 2016 r. w sprawie *Aktiv Kapital Portfolio*, C-122/14, EU:C:2016:486.

¹⁰⁸ Zob. postanowienie TSUE z dnia 28 listopada 2018 r. w sprawie *PKO Bank Polski S.A. p. Jackowi Michałskiemu*, C-632/17, LEX nr 2600188; wyrok TSUE z dnia 13 września 2018 r. w sprawie *Profi Credit Polska S.A.*, C-176/17, LEX nr 2600265.

¹⁰⁹ Por. M. Matusiak-Frączak: *Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r.*, C-176/17, LEX 2018.

wyjątkowo. Co prawda art. 41 ust. 1 ustawy o kredycie konsumenckim¹¹⁰ nakazuje umieszczać na wekslach stanowiących zabezpieczenie kredytu konsumenckiego klauzulę „nie na zlecenie” lub inną równoznaczną, jednak brak takiej klauzuli nie pociąga za sobą nieważności zobowiązania wekslowego, ale jedynie powoduje ewentualną odpowiedzialność odszkodowawczą kredytodawcy. Ponadto umowa kredytu konsumenckiego nie stanowi jedyne go typu umowy zawieranej z konsumentem, która może być zabezpieczona wekslem, w związku z czym potencjalnie mogą się zdarzyć sytuacje, w których wystawca nie będzie miał kompetencji, by podnieść przeciwko posiadaczowi weksla zarzuty wynikające ze stosunku podstawowego łączącego go z remitentem. Może pojawić się wątpliwość, czy i w takim przypadku sąd rozpoznający sprawę powinien odmówić wydania nakazu zapłaty i skierować sprawę do postępowania zwykłego, aby zbadać, czy posiadacz, nabywając weksel, działał świadomie na szkodę konsumenta.

Należy podkreślić, że awalista i tak nie ma kompetencji, by skutecznie powołać się na nieuczciwe warunki zawarte w umowie będącej źródłem stosunku podstawowego. Jak zostało wyżej wykazane, poręczyciel wekslowy nie może podnosić zarzutów osobistych, które przysługują awalatorowi z uwagi na samodzielność poszczególnych zobowiązań wekslowych (por. pkt III). Wydaje się zatem, że w przypadku, gdy posiadacz weksla skieruje swoje żądanie na drodze sądowej do awalisty będącego jednocześnie konsumentem, sąd będzie mógł wydać nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, ograniczając się do zbadania prawidłowości wystawienia weksla. Dążenie do jak najpełniejszej ochrony słabszej strony stosunku cywilnoprawnego nie może całkowicie abstrahować od istoty określonych instytucji prawnych.

Nie sposób zgodzić się również z poglądem, aby wystawienie weksla przez konsumenta na zabezpieczenie umowy pożyczki należało traktować jako czynność obejścia przepisów ustawy o niedozwolonych postanowieniach umownych w rozumieniu art. 58 § 1 k.c., skutkującą nieważnością zobowiązania wekslowego¹¹¹. Jakkolwiek sens wyrażenia „obejście ustawy” nie jest jasny¹¹², to dominuje pogląd, że chodzi o czynności prawne, które wprawdzie nie są objęte bezpośrednio zakazem prawnym i ich treść nie zawiera elementów sprzecznych z ustawą, ale zostały przedsięwzięte w celu osiągnięcia skutku zakazanego przez prawo. Wydaje się zatem, że nie tylko treść, ale i sam cel dokonania czynności prawnej znany obu stronom podlegają ocenie co do zgodności z ustawą¹¹³. W analizowanym przypadku nie tylko

¹¹⁰ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. Nr 126, poz. 715 ze zm.), dokonująca implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L z 22 maja 2008 r., s. 66).

¹¹¹ Tak wyrok SR w Siemianowicach Śląskich z dnia 15 września 2016 r., I C 741/16, LEX nr 2202567.

¹¹² Zob. W. Wąsowicz: *Obejście prawa jako przyczyna nieważności czynności prawnej*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 1999, z. 1, s. 69; T. Stawicki: *Obejście prawa. Szkic na temat granic prawa i zasad jego wykładni* (w:) *Nadużycie prawa. Materiały konferencyjne*, pod red. H. Izdebskiego i A. Stępkowskiego, Warszawa 2003.

¹¹³ Por. Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 297–298; P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, s. 130.

samo wystawienie weksła nie wyklucza możliwości powołania się na art. 385¹ k.c. (jedynie to utrudnia), lecz także cel tej czynności wydaje się inny, ponieważ weksel z reguły ma służyć zabezpieczeniu wiarygodności, nie zaś obejściu przepisów dotyczących ochrony konsumenta.

VII. WNIOSKI

Poręczyciel wekslowy może bronić się zarówno zarzutami obiektywnymi, jak i zarzutami osobistymi przysługującymi mu bezpośrednio wobec posiadacza weksła, a w ograniczonym zakresie także zarzutami opartymi na stosunkach osobistych z wystawcą oraz poprzednimi posiadaczami. Odmienne niż przy poręczeniu cywilnym nie jest natomiast dopuszczalne powoływanie się przez awalistę na zarzuty osobiste awalata. Skoro bowiem nie może on powoływać się na materialną nieważność zobowiązania osoby, za którą poręczył (art. 32 pr. weksl.), to tym bardziej nie powinny przysługiwać mu zarzuty subiektywne poręczzonego.

Analizując poszczególne przykłady ekscencji wekslowych, można dojść do wniosku, że rozróżnienie *ad casu*, czy dany zarzut ma charakter *in personam*, czy też możliwe jest powoływanie się na niego wobec każdego posiadacza weksła, może nastroczać wiele wątpliwości i nie zawsze musi prowadzić do jednoznacznych rezultatów. Wydaje się, że pomocnym kryterium klasyfikacji zarzutów mogłoby być ustalenie, czy dane zachowanie było sterowane ludzką wolą. Jeśli nie, to nie powinno się ograniczać skuteczności zarzutów względem kolejnych wierzycieli wekslowych. Z uwagi na wiążącą nasze państwo konwencję w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych¹¹⁴, w której państwa-strony zobowiązały się wprowadzić na swoich terytoriach ustawę jednolitą, stanowiącą załącznik I do konwencji, nie ma obecnie możliwości, by postulować w tej materii ingerencję prawodawcy celem doprecyzowania zarzutów przysługujących poręczycielowi wekslowemu. Za pomocne można by natomiast uznać sformułowanie jasnych kryteriów klasyfikacji ekscencji przez Sąd Najwyższy. Nie rozwiązałoby to pewnie w sposób definitywny sporów w doktrynie, ale stanowiłoby chociaż swoiste *argumentum ad verecundiam*.

Problemy interpretacyjne stwarza w praktyce również kwestia dopuszczalności powoływania się na awalizowanie weksła pod wpływem błędu lub podstęp. Jak wywiedziono w niniejszym artykule, możliwość taka istnieje także wtedy, gdy wada oświadczenia woli spowodowana zostanie przez osobę trzecią (np. awalata), o ile spełnione zostaną przesłanki z art. 84 i 86 k.c. (np. udzielenie poręczenia wekslowego nastąpi nieodpłatnie).

¹¹⁴ Dz. U. z 1937 r. Nr 26, poz. 175.

Ponadto w przypadku udzielenia poręczenia na wekslu niezpełnym w chwili wystawienia awalista może podnosić także (w granicach określonych przez art. 10 pr. weksl.) zarzut wypełnienia weksla niezgodnie z zawartym porozumieniem. Takie porozumienie wekslowe może przybrać formę dowolną, w tym również dorozumianą, a jego treść najczęściej będzie odpowiadała treści porozumienia zawartego przez awalata, choć nic nie stoi na przeszkodzie, aby poręczyciel i wierzyciel autonomicznie ukształtowali warunki i sposób wypełnienia weksla.

Jeżeli awalista jest jednocześnie konsumentem, może także powoływać się na niedozwolone postanowienia umowne, które — z uwagi na lakoniczne brzmienie klauzuli awalu — prawdopodobnie częściej spotkać można w porozumieniach dotyczących wypełnienia weksla *in blanco*. Podkreślenia wymaga jednak, że *de lege lata* sądy nie mają kompetencji, by przez przyzmat art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 3 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG oceniać skuteczność powołania się przez przedsiębiorcę na ustawowe podstawy właściwości miejscowej. Ocenie takiej podlegają wyłącznie warunki umów, a wśród nich także postanowienia deklaracji wekslowej przyznające przedsiębiorcy niczym nieograniczoną swobodę wyboru miejsca płatności weksla. Uznanie takiej klauzuli za niedozwoloną nie wyłącza jednak zastosowania art. 37¹ § 1 k.p.c., lecz sprawia jedynie, że oznaczone na wekslu miejsce zapłaty nie wiąże konsumenta, a w konsekwencji weksel własny powinien być płatny w miejscu jego wystawienia.

Co prawda nieuczciwe klauzule mogą też wynikać z treści umowy będącej źródłem stosunku podstawowego, na zabezpieczenie którego awalat wystawił weksel, jednak w takiej sytuacji poręczyciel wekslowy nie ma kompetencji, by się na tę okoliczność powoływać, ponieważ zarzuty wynikające ze stosunku podstawowego należą do kategorii zarzutów subiektywnych przysługujących poręczonemu, a ta grupa ekscepcji wekslowych — jak zostało wyżej wykazane — nie przysługuje awaliście.

BIBLIOGRAFIA

- Czarnecki M., Bagińska L.: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Dąbrowski D.: *Weksel in blanco*, Warszawa 2003.
- Glasner A., Thaler A.: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936.
- Heropolitańska I.: *Prawo wekslowe i czekowe. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2011.
- Heropolitańska I.: *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2015.
- Heropolitańska I.: *Zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty weksla*, Warszawa 2000.
- Jastrzębski J., Kaliński M.: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2014.

- Kaliński M.: *Glosa do wyroku SN z dnia 21 października 1998 r., II CKN 10/98*, PPH 2000, nr 3, s. 50–52.
- Komosa T., Opalski W.: *Prawo wekslowe. Prawo czekowe. Komentarz*, Warszawa 1997.
- Kondracka A.: *Charakter prawny zarzutów przysługujących dłużnikom wekslowym*, Rejent 2001, nr 1(117), s. 106–131.
- Koziński M.H., Dybiński J. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 18, *Prawo papierów wartościowych*, pod red. A. Szumańskiego, Warszawa 2016.
- Lewaszewicz-Petrykowska B.: *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973.
- Machnikowski P.: *Prawo wekslowe*, Warszawa 2009.
- Machnikowski P.: *Weksel własny in blanco*, Warszawa 2002.
- Machnikowski P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017.
- Matusiak-Frączak M.: *Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r., C-176/17*, LEX 2018.
- Mojak J.: *Błąd poręczyciela wekslowego co do osoby wystawcy weksla własnego in blanco. Glosa do uchwały SN z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94*, Państwo i Prawo 1995, z. 4, s. 102–105.
- Mojak J.: *Prawo papierów wartościowych. Zarys wykładu*, Warszawa 2013.
- Mularski K.: *Pozorność oświadczenia woli. Zarys problematyki semiotycznej*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2007, z. 3, s. 611–644.
- Ohanowicz A.: *Wady oświadczenia woli w projekcie kodeksu cywilnego*, *Przegląd Notarialny* 1949, nr 1–2, s. 48–49.
- Olejniczak A. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, *Zobowiązania. Część ogólna*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2014.
- Pyziak-Szafnicka M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Radwański Z., Gutowski M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, A. Olejniczaka, Warszawa 2019.
- Radwański Z., Mularski K. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, A. Olejniczaka, Warszawa 2019.
- Radwański Z., Olejniczak A.: *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2017.
- Radwański Z.: *Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992.
- Rosenblüth I.: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936.
- Stawecki T.: *Obejście prawa. Szkic na temat granic prawa i zasad jego wykładni* (w:) *Nadużycie prawa. Materiały konferencyjne*, pod red. H. Izdebskiego, A. Stępkowskiego, Warszawa 2003.

- Strugała R. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017.
- Szczygielski A.D.: *Poręka wekslowa*, Warszawa 1935.
- Szpunar A.: *Glosa do uchwały SN z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94*, OSP 1995, z. 2, poz. 33.
- Szpunar A., Kaliński M.: *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 2003.
- Szpunar A.: *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 2001.
- Szpunar A.: *W sprawie wykładni zobowiązania wekslowego*, PPH 1996, nr 4, s. 9–14.
- Świdarska M.: *Charakter prawny zobowiązania wekslowego w związku ze skutecznością zarzutów opartych na wadach oświadczenia woli*, PPH 2010, nr 5, s. 45–51.
- Wąsowicz W.: *Obejście prawa jako przyczyna nieważności czynności prawnej*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 1999, z. 1.
- Wróblewski S.: *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936.
- Zimmermann R.: *Poręczenie wekslowe*, Sopot 1998.

Słowa kluczowe: weksel, awalista, poręczyciel, zarzuty, weksel własny *in blanco*, wady oświadczenia woli, konsument.

MONIKA MOSKA

OBJECTIONS AVAILABLE TO THE GUARANTOR OF A BILL OF EXCHANGE

S u m m a r y

In this article author discusses types of objections which the guarantor of a bill of exchange may raise during the court process. This problem is not directly regulated by the Polish Act on Bills of Exchange. It is commonly accepted that a guarantor may raise only objections resulting from his own relationships towards the owner of the bill of exchange and not those following from the relationships of the debtor towards the holder of the bill. Even if the giver of *aval* stipulates the lodging of such objections in a contract with the creditor under the bill, such an agreement only binds the respective creditor and in principle does not affect another assignee of the bill, with the exception of unfair acquisition. In a specific case, the distinction between the types of objections may rise doubts. The division is not always clear and easy to grasp. In the article the author considers, in particular, the admissibility of raising objections relating to the defects in the avalist's declaration of will, the permissible objections of the giver of *aval* on the blank bill of exchange and the issues

arising from the intersection between bill of exchange law and European consumer law. In connection with the above, the article makes an attempt to create a systematics of the guarantor's objections.

Keywords: bill of exchange, avalist, guarantor, objections, blank promissory note, defects in the declaration of will, consumer.